

Kohtuasi C-293/24**Eelotsusetaotluse kokkuvõte vastavalt Euroopa Kohtu kodukorra artikli 98 lõikele 1****Saabumise kuupäev:**

23. aprill 2024

Eelotsusetaotluse esitanud kohus:

Supremo Tribunal de Justiça (Portugali kõrgeim kohus)

Eelotsusetaotluse kuupäev:

13. märts 2024

Kaebajad:

João Filipe Ferreira da Silva e Brito jt

Vastustaja:

Estado Português (Portugali riik)

Põhikohtuasja ese

Põhikohtuasja ese on hagi, milles kaebajad, kes on lennuettevõtja AIA endised töötajad, paluvad tuvastada Portugali riigi kohtuveast tuleneva lepinguvälise tsiviilvastutuse. Kaebajad väidavad, et Supremo Tribunal de Justiça (Portugali kõrgeim kohus) 25. veebruari 2009. aasta otsus, mis tehti neid 1993. aastal mõjutanud kollektiivse koondamise vaidlustamise menetluse raames, on ilmselgelt õigusvastane, kuna i) see põhineb mõiste „ettevõtte üleminek“ direktiivi 2001/23/EÜ tähenduses vääral tõlgendusel ja ii) selles on rikutud kohustust esitada Euroopa Kohtule eelotsusetaotlus nimetatud mõiste tõlgendamise kohta Euroopa Liidu õigust arvestades.

Eelotsusetaotluse ese ja õiguslik alus

Direktiivis 2001/23/EÜ kasutatud mõiste „ettevõtte üleminek“ tõlgendamine – Viimases astmes asja lahendava liikmesriigi kohtu eelotsusetaotluse esitamise kohustuse ulatus vastavalt ELTL artiklile 267.

Viidatud liidu õigusnormid

Nõukogu 14. veebruari 1977. aasta direktiiv 77/187/EMÜ ettevõtjate, ettevõtete või nende osade üleminekul töötajate õigusi kaitsvate liikmesriikide õigusaktide ühtlustamise kohta (ELT 1977, L 61, lk 26; eriväljaanne 05/02, lk 122) ning nõukogu 12. märtsi 2001. aasta direktiiv 2001/23/EÜ ettevõtjate, ettevõtete või nende osade üleminekul töötajate õigusi kaitsvate liikmesriikide õigusaktide ühtlustamise kohta (ELT 2001, L 82, lk 16): artikkel 1, artikli 3 lõiked 1 ja 4

Viidatud riigisisised õigusnormid

Riigi ja teiste avalik-õiguslike üksuste lepinguvälise vastutuse korra, mis on vastu võetud seadusega nr 67/2007 (Lei n.º 67/2007 – Aprova o Regime da Responsabilidade Civil Extracontratual do Estado e Demais Entidades Públicas) (*Diário da República*, 1. seeria, nr 251, 31.12.2007):

– Artikkel 13 („Vastutus kohtuvea korral“) sätestab, et riigil lasub tsiviilvastutus kahjude eest, mis on tekkinud ilmselgelt põhiseadusvastaste või ebaseaduslike või põhjendamatute kohtuotsuste tõttu, mille aluseks on vastavate faktiliste asjaolude väär hindamine.

Dekret-seadus nr 64-A/89, millega kiidetakse heaks individuaalse töölepingu lõpetamise kord, sealhulgas tähtajalise töölepingu sõlmimise ja lõpetamise kord (Decreto-Lei n.º 64-A/89, que aprova o regime jurídico da cessação do contrato individual de trabalho, incluindo as condições de celebração e caducidade do contrato de trabalho a termo) (*Diário da República*, 1. seeria, nr 48, 2. täiendus, 27.02.1989) (edaspidi „LCCT“)

– Artikkel 23 („Töötajate õigused“), mis asub I jao „Kollektiivne koondamine“ V peatükis „Töölepingu lõpetamine töökohtade kaotamise tõttu, mis on tingitud ettevõttega seotud struktuursetest, tehnoloogilistest või ajutistest objektiivsetest põhjustest“, sätestab järgmist: (lõige 1) töötajatel, kelle leping lõpetatakse kollektiivse koondamise tõttu, on õigus hüvitisele; (lõige 2) etteteatamistähtaja jooksul võib töötaja öelda töölepingu üles ilma, et see mõjutaks õigust hüvitisele ja (lõige 3) nimetatud hüvitise vastuvõtmist käsitatakse koondamisega nõustumisena.

Dekret-seadus nr 49408, mis käsitleb individuaalse töölepingu õiguslikku korda (Decreto-Lei n.º 49408, Regime Jurídico do Contrato Individual de Trabalho) (*Diário do Governo*, I seeria, 1. täiendus, 24.11.1969) (edaspidi „LCT“):

– Artikkel 37 („Ettevõtte üleminek“) sätestab sisuliselt, et töötaja töökoht viiakse ettevõtte omandaja juurde üle, välja arvatud juhul, kui tööleping on lõpetanud enne üleminekut kehtivuse või kui võõrandaja ja omandaja vahel sõlmitakse kokkulepe, et töötajad jäävad tööle võõrandaja juurde teise ettevõttesse.

Äriseadustik (Código das Sociedades Comerciais), asjaolude asetleidmise ajal kehtinud sõnastuses, mis on kiidetud heaks dekreetseadusega nr 262/86 (*Diário da República*, 1. seeria, nr 201, 2.09.1986)

- Artikkel 152 („Likvideerijate kohustused, pädevused ja vastutus“) sätestab, et üldkoosoleku otsusega saab i) anda likvideerijale eelkõige pädevuse jätkata ajutiselt äriühingu varasema tegevusega, käsutada kogu äriühingu vara ja viia selle ettevõtte üle ning ii) nimetatud likvideerija peab lõpetama pooleliolevad asjad, täitma äriühingu kohustused ja nõudma sisse äriühingu võlad.

Euroopa Liidu Kohtu praktika, millele eelotsusetaotluse esitanud kohus on viidanud

Liidu liikmesriikide lepinguväline tsiviilvastutus, mis tuleneb liidu õiguse rikkumisest

- 19. novembri 1991. aasta kohtuotsus Francovich (C-6/90 ja C-9/90, EU:C:1991:428)
- 5. märtsi 1996. aasta kohtuotsus Brasserie du pêcheur ja Factortame (C-46/93 ja C-48/93, EU:C:1996:79)
- 26. märtsi 1996. aasta kohtuotsus British Telecommunications (C-392/93, EU:C:1996:131)
- 23. mai 1996. aasta kohtuotsus Hedley Lomas (C-5/94, EU:C:1996:205)
- 8. oktoobri 1996. aasta kohtuotsus Dillenkofer jt (C-178/94, C-179/94 ja C-188/94–C-190/94, EU:C:1996:375)
- 2. aprilli 1998. aasta kohtuotsus Norbrook Laboratories (C-127/95, EU:C:1998:151)
- 1. juuni 1999. aasta kohtuotsus Konle (C-302/97, EU:C:1999:271)
- 4. juuli 2000. aasta kohtuotsus Haim (C-424/97, EU:C:2000:357)
- 30. septembri 2003. aasta kohtuotsus Köbler (C-224/01, EU:C:2003:513)
- 13. juuni 2006. aasta kohtuotsus Traghetti del Mediterraneo (C-173/03, EU:C:2006:391)
- 3. septembri 2009. aasta kohtuotsus Fallimento Olimpiclub (C-2/08, EU:C:2009:506)
- 25. novembri 2010. aasta kohtuotsus Fuß (C-429/09, EU:C:2010:717)
- 14. märtsi 2013. aasta kohtuotsus Leth (C-420/11, EU:C:2013:166)

- 9. septembri 2015. aasta kohtuotsus Ferreira da Silva e Brito jt (C-160/14, EU:C:2015:56) (nimetatud otsus tehti põhikohtuasjas esitatud esimese eelotsusetaotluse põhjal)
- 28. juuli 2016. aasta kohtuotsus Tomášová (C-168/15, EU:C:2016:602)
- 9. juuli 2019. aasta kohtuotsus Hochtief Solutions Magyarországi Fióktelepe (C-620/17, EU:C:2019:630)
- 4. märtsi 2020. aasta kohtuotsus Telecom Italia (C-34/19, EU:C:2020:148)

Mõiste „ettevõtte üleminek“, võttes arvesse Euroopa Kohtu kohtupraktikat seisuga 25. veebruar 2009, kui Supremo Tribunal de Justiça (Portugali kõrgeim kohus) tegi otsuse, mis sisaldab väidetavalt kohtu viga

- 14. aprilli 1994. aasta kohtuotsus Schmidt/Spar-und Leihkasse der früheren Ämter Bordesholm, Kiel und Cronshagen (C-392/92, EU:C:1994:134)
- 11. märtsi 1997. aasta kohtuotsus Süzen/Zehnacker Gebäudereinigung Krankenhausservice (C-13/95, EU:C:1997:141)
- 10. detsembri 1998. aasta kohtuotsus Hidalgo jt (C-173/96 ja C-247/96, EU:C:1998:595)
- 25. jaanuari 2001. aasta kohtuotsus Liikenne (C-172/99, EU:C:2001:59)
- 20. novembri 2003. aasta kohtuotsus Abler jt (C-340/01, EU:C:2003:629)
- 15. detsembri 2005. aasta kohtuotsus Güney-Görres ja Demir (C-232/04 ja C-233/04, EU:C:2005:778)

Põhikohtuasja asjaolude ja menetluse lühikokkuvõte

Kollektiivse koondamise vaidlustamise menetlused (1993–2009)

Kollektiivse koondamise vaidlustamise menetluste asjaolud

- 1 Kaebajad töötasid 1985. aastal asutatud lennuettevõtjas Air Atlantis, SA (edaspidi „AIA“), kes tegutses mitteregulaarse õhustranspordi sektoris.
- 2 AIA likvideeriti 19. aprilli 1993. aasta notariaalaktiga 19. veebruari 1993. aasta üldkoosoleku otsuse põhjal.
- 3 Lennuettevõtja TAP Air Portugal (edaspidi „TAP“) osales nimetatud üldkoosolekul enamusaktsionärina.

- 4 AIA saatis 26. veebruaril 1993 töötajatele teatise kollektiivse koondamise kohta alates 30. aprillist 1993. Kõik töötajad peale ühe nõustusid võtma vastu neile seadusega ette nähtud hüvitise.
- 5 Töötajad arvasid sel hetkel, et sulgemise põhjus on AIA majanduslik, rahaline ja operatiivolukord ning et kollektiivne koondamine on vältimatu, arvestades rahvusvahelise lennutranspordi sektori olukorda, mille oli põhjustanud Lahesõja tõttu tekkinud üldine kriis.
- 6 Töötajad said alles pärast koondamist teada, et mõned AIA lennukid olid läinud üle TAPile ja viimane oli hakanud teostama tellimuslende liinidel, mida seni oli käitanud AIA.
- 7 Alates 1. maist 1993 hakkas lennuettevõtja TAP teostama ühte osa tellimuslendudest, mille kohta AIA oli sõlminud enne AIA tegevuse lõpetamist lepingud ajavahemikuks 1. mai kuni 31. oktoober 1993 – nn „IATA suvi 93“.
- 8 Esiteks kasutas TAP osaliselt vahendeid, mida AIA oli oma tegevuses kasutanud, nimelt nelja lennukit, kontoriseadmeid ja lennukites kasutatavad lauanõusid.
- 9 Kontoriseadmete ja muude seadmete TAPile üleandmist võeti hiljem arvesse AIA likvideerimisel, kuna TAP oli peamine aktsionär ja võlausaldaja.
- 10 TAP hakkas nelja lennukit kasutama, kuna nende tagastamine enne liisingulepingute lõppemist oleks tähendanud, et liisinguvõtja AIA tasub liisinguandjale kuni lepingu lõpuni kõik tasumata maksed.
- 11 Kuna TAP oli andnud ühe lennukitest AIAle allrendile ning ülejäänud kolme lennuki puhul oli TAP AIA liisingulepingutest tulenevate kohustuste tasumisel käendaja, võttis TAP liisingulepingutest tulenevad liisingumaksud enda kanda ja asus nendes lepingutes liisinguvõtjaks.
- 12 TAP vahetas nende seadmete värvid ja logo välja alles mõnda aega hiljem, mistõttu lendas ta AIA värvide ja logoga.
- 13 Neli TAPi käsutusse jäänud lennukit tagastati liisinguandjatele järk-järgult ajavahemikus 1998–2000.
- 14 Teiseks viis TAP läbi IATA suvi 93 lennud, et vältida AIA ja reisikorraldajate vahel sõlmitud lepingute rikkumisest tulenevat kahju, milles oli sätestatud, et AIA peab rikkumise korral maksma suurt hüvitist.
- 15 TAP kasutas nende tellimuslendude puhul, mida käitas varem AIA, peamiselt nelja AIA käsutuses olnud lennukit ning harvem isiklikke lennukeid ja lennukimeeskondasid.
- 16 TAP, kes teostas peaaegu eranditult ainult regulaarlende, hakkas alates 1. maist 1993 lisaks teostama IATA suvi 93 lendusid, mille kohta AIA oli juba lepingu

sõlminud, hakates tegutsema tellimuslendude turul, kus ta seni ei olnud tegutsenud, sest need olid liinid, mida varem teenindas AIA; näiteks märtsis-aprillis 1994 teostas TAP viisteist tellimuslendu.

- 17 TAP sõlmis ise 1994. aasta suvel reisikorraldajatega tellimuslendude otselepingud ja lisas need lennugraafikusse.
- 18 TAP korraldas enne AIA likvideerimist ja sulgemist kolm pilootide vastuvõtukursust, mis jäid kestma. Lisaks oli TAP alustanud enne AIA likvideerimist veel üht pilootide vastuvõtukursust, mida ta pärast likvideerimist jätkas.
- 19 Kaks töötajat, kes olid TAPile teenuseid osutades lähetatud AIAsse, et nad täidaks nimetatud üksuses ärijuhtimise tööülesandeid, võeti pärast AIA likvideerimist tööle TAPi enda ärijuhtimisse ning neile määrati tööülesanded mitteregulaarlendude valdkondades ja seoses IATA suvi 93 tellimislennulepingutega.

Kollektiivse koondamise vaidlustamise menetluste läbiviimine esimeses ja teises kohtuastmes

- 20 Endised AIA töötajad vaidlustasid kollektiivse koondamise 1993. ja 1994. aastal Tribunal de Trabalho de Lisboa (Lissaboni töökohus, Portugal). Nad palusid oma kaebustes eelkõige tunnustada kollektiivne koondamine ebaseaduslikuks, ennistada nad TAPi tööle nii, et see ei mõjutaks nende staaži ega kategooriat, ning maksta neile välja saamata jäänud töötasu.
- 21 Tribunal de Trabalho de Lisboa (Lissaboni töökohus) otsustas 6. veebruaril 2007. aasta otsusega, et oli toimunud ettevõtte üleminek ja kohustas TAPi ennistama töötajad tööle nii, et see ei mõjuta nende staaži, ning tasuma kahjuhüvitise ja saamata jäänud tulu.
- 22 Vastustajad ja osa kaebajaid kaebas Trabalho de Lisboa (Lissaboni töökohus) otsuse edasi Tribunal da Relação de Lisboa (Lissaboni apellatsioonikohus, Portugal).
- 23 Tribunal da Relação de Lisboa (Lissaboni apellatsioonikohus) tühistas 16. jaanuaril 2008 edasikaevatud otsuse osas, milles TAPi kohustati kaebajaid tööle ennistama ning neile kahjuhüvitist ja saamata jäänud tulu maksma, vabastades seega vastustajad neist nõuetest. Nimetatud otsus ei mõjutanud ühtainsat töötajat, kes ei olnud hüvitist vastu võtnud.
- 24 Kaebajad esitasid selle otsuse peale kaebuse Supremo Tribunal de Justiça (Portugali kõrgeim kohus).

Kaebajate väited Supremo Tribunal de Justiça (kõrgeim kohus) ees kollektiivse koondamise vaidlustamise menetlustes

- 25 Kaebajad väitsid sisuliselt, et kuigi kollektiivse koondamise põhjus oli äriühingu lõplik likvideerimine, oli TAPi tegelik kavatsus jätkata AIA senist tegevust tellimuslendude turul.
- 26 Kaebajad leidsid seetõttu, et asjaolusid tuleb käsitada ettevõtte üleminekuna, mitte äriühingu lõpliku likvideerimisena.
- 27 Kaebajad märkisid samuti, et kollektiivse koondamise hüvitise vastuvõtmise tahteavaldus on kehtetu ja väitsid, et hüvitise vastuvõtmine ei takista neil koondamist vaidlustamast.
- 28 Kaebajad leidsid, et ettevõtte likvideerimise menetlus ei takista ettevõtte üleminekut, sest selleks piisab sellest, kui keegi jätkab tegevust või selle osa, mida äriühing siiani läbi viis.
- 29 Kõnealuse kohtuasja osas väitsid kaebajad konkreetselt, et tegevuse jätkumine on tõendatud, sest i) TAPile anti tegelikult üle kõik AIA materiaalsed vahendid ja kaks lennukit; ii) mõned töötajad, kes tegelesid AIAs ärijuhtimise tööülesannetega, olid hakanud täitma samu tööülesandeid TAPis; iii) TAP oli kasutanud teatud aja jooksul AIA logo ja värve; iv) TAP oli teostanud tellimuslende, mille lepingu oli AIA varem sõlminud; v) TAP säilitas tellimusliinid ja nendega seotud tegevuse ning oli säilitanud nimetatud tegevuse objektiivse sihtrühma, mille tõttu olid kliendid üle läinud; vi) ei oma tähtsust, et AIA ei saanud oma mitteregulaarlendude teostamise litsentsi üle anda, sest TAPil oli selliste lendude teostamiseks vajalik luba juba olemas; ning vii) ei oma tähtsust, et ettevõtte oli seotud litsentsiga ja seetõttu ei saanud see üle minna, kuna ettevõtte üleminek tööhõive seisukohast ei ole samastatav võõrandamisega, mis on pelgalt äriline toiming.
- 30 Need asjaolud on piisavad tõendid kinnitamaks, et tegemist oli ettevõtte üleminekuga, millega kaasnes lahutamatu töölepingute aktiivse ja passiivse positsiooni üleminek omandajale TAP.
- 31 Kaebajad leiavad, et AIA vara ja seadmete loovutamine TAPile oli tegelikult ettevõtte üleminek, mida maskeeriti väidetava „põhivara müügiga selle bilansilises väärtuses“.
- 32 Järelikult esines otsene vastuolu Euroopa Kohtu praktika ning direktiividega 77/187 ja 2001/23, eelkõige kuna Tribunal da Relação de Lisboa (Lissaboni apellatsioonikohus) 16. jaanuari 2008. aasta otsuses ei omistatud mingit tähtsust asjaolule, et ettevõtte üleminek võib toimuda mitmes osas, ega antud sellele mõistele vähem formaalset ja praktilisemat lähenemist, mida nõutakse ühenduse õigusteoorias ja kohtupraktikas.

- 33 Kaebajad väitsid samuti, et TAP oli enamusaktsionärina kutsunud ise kokku AIA üldkoosoleku, mille päevakorra ainus punkt oli AIA lõpetamise kokkulepe. Järelikult oli ainult TAPi ülesanne tegeleda oma ettepaneku heakskiitmise tagajärgedega, sest võimalus, et kokkulepitud tellimuslende ei ole võimalik teostada – ja sellest tingitud AIA majandusliku olukorra halvenemine – tulenes vabatahtlikust, teadlikust ja õiguspärasest TAPi otsusest.
- 34 Kaebajad väitsid samuti, et LCCT artikli 23 lõige 3 ei ole kooskõlas direktiivi 77/187 artikli 4 lõikega 1 ja direktiiviga 2001/23. Ent nagu oli sedastanud Tribunal do Trabalho de Lisboa (Lissaboni töökohus), ei takistanud asjaolu, et töötajad võtsid hüvitise vastu, neid kollektiivset koondamist vaidlustamast, sest hüvitise vastuvõtmine oli kehtetu, kuna selle põhjused olid ekslikud.
- 35 Samas väidavad kaebajad, et liikmesriigi kohtu ja Euroopa Kohtu roll tähendab seda, et nad ei kohalda liikmesriigi õigusnormi, mis on vastuolus vahetult kohaldatava liidu õiguse sättega, nagu see on LCCT artikli 23 lõikes 3 sätestatud eelduse puhul, arvestades direktiivi 77/187 artiklit 4 ja direktiivi 2001/23.
- 36 Kaebajad väitsid samuti, et AIA oli lihtsalt TAPi pikendus ning TAP kuritarvitas juriidilise isiku staatust, kui likvideeris AIA ja võttis endale üle AIA ettevõtte, et saavutada seadusevastased eesmärgid ehk koondamine.
- 37 Mõned kaebajad väitsid samuti, et *de facto* on tegemist kontserniga. Nende arvates oli TAP kui emaettevõtja saanud AIA enamusaktsionäriks, et haarata ohjad ja et tal oleks võimalik endale sobival hetkel AIA likvideerida – mida ta kategi, kutsudes kokku AIA lõpetanud üldkoosoleku.
- Supremo Tribunal de Justiça (kõrgeim kohus) 25. veebruari 2009. aasta otsuse põhjendused*
- 38 Supremo Tribunal de Justiça (kõrgeim kohus) leidis oma 25. veebruari 2009. aasta otsuses, et asjaolude põhjal ei ole võimalik tuvastada, et AIA oleks andnud TAPile üle piisavalt suure organiseeritud tootlike tegurite kogumi, et luua mitteregulaarlendude pakkumiseks iseseisev üksus.
- 39 Supremo Tribunal de Justiça (kõrgeim kohus) leidis tõendatud asjaolusid arvestades, et TAP ei võtnud pärast AIA vara likvideerimise etappi üle majandusüksust, mille eesmärk oli jätkata otseselt ja iseseisvalt tellimuslende, mida varem teostas AIA.
- 40 Esiteks ei olnud AIA ja TAPi vahel viidud läbi ühtegi ametlikku üleminekutoimingut ja teiseks ei toimunud erinevate sõltumatute osade *de facto* üleminekut, mis seejärel korraldati TAPis ümber nii, et tekkis iseseisev ettevõte.
- 41 Supremo Tribunal de Justiça (kõrgeim kohus) leidis menetletud kohtuasjas, et miski ei näita TAPis, et seal oleks äriüksus, mis tegeleks tellimuslendudega ja oleks selleks korraldatud iseseisvalt. Seetõttu ei saanud asjaolude põhjal kinnitada,

et majandusüksus läks vastavalt LCT artiklile 37 ja direktiivile 2001/23 materiaalselt AIAlt TAPile üle.

42 Supremo Tribunal de Justiça (kõrgeim kohus) tõi selle järelduse erinevate faktiliste tõenditega põhjendamiseks sisuliselt välja järgmised asjaolud:

- likvideerimise raames sõlmitud kokkuleppe tõttu, mille eesmärk oli piirata võlausaldajate, sealhulgas TAPi, kahju, oli väga oluline, et TAP kasutaks nelja AIA lennukit;
- tegemist oli tegevuse lõpetanud äriühingu vara sihtkohaga seotud toimingutega, mis tehti võlausaldajate kasuks ja täites likvideerijate seadusest tulenevaid kohustusi;
- lennukeid kasutati ühtmoodi nii regulaarseteks kui ka mitteregulaarseteks ning need tagastati liisinguandjatele liisingulepingute lõppemisel, nii et need olid TAPi käsutuses piiratud aja jooksul;
- seetõttu ei näidanud asjaolu, et TAP hakkas nimetatud lennukeid kasutama 1993. aastal, kui ta võttis enda kanda liisingumaksete tasumise, tema kavatsust võtta üle tellimuslendude pakkumine ega ei olnud piisav tuvastamiseks, et nimetatud tegevusega tegeleti iseseisvalt;
- 1993. aasta lennud tehti, et täita AIA likvideerimismenetluse raames võetud kohustused ja hoida ära kahju, mis oleks kaasnenum AIA varem sõlmitud lepingute rikkumisega, ning seejuures ei ole võimalik tuvastada eraldiseisvat majandusüksust, mis tegeleks TAPis mitteregulaarlendudega;
- TAPil oli AIA peamise võlausaldajana eriline huvi vältida nimetatud lepingute rikkumist ja suuri hüvitisi, mis oleks võinud talle üle kanduda, arvestades, et tal oli võimalik nimetatud lepingute täitmine enda kanda võtta, kuna tal olid selleks olemas vahendid, nimelt lennukid, lennukimeeskonnad ja litsents tellimuslendude tegemiseks;
- ei saadud aru kaebajate väitest, mille kohaselt TAP ei saanud sel hetkel väita, et ta oli teostanud lendusid suurte hüvitiste maksmise vältimiseks, kuna AIA ei saanud TAPi otsuse tõttu täita IATA suvi 93 programmi. TAPi käitumine oli majanduslikult seisukohast järjepidev: ta tegi ettepaneku AIA likvideerida, sest AIA oli majanduslikult maksejõuetu ja TAP võttis likvideerimise raames enda kanda lennud, mille kohta oli varem leping sõlmitud, et vältida suurte hüvitiste tasumist;
- Euroopa Liidu Kohtu praktikast nähtus, et vaja oli hinnata kõiki faktilisi asjaolusid, mis võivad viidata ettevõtte üleminekule, et hinnata nende tõenduslikku väärtust;

- 1994. aasta lendude puhul – mille lepingu sõlmis TAP otse reisikorraldajatega liinidel, millel ta varem ei lennanud –, oli TAPi tegevus tingitud sellest, et ta soovis hõivata AIA sulgemisega vabanenud turuosa;
 - Euroopa Kohus on olukordades, kus ettevõtja jätkas tegevust, millega siiani tegeles teine ettevõtja, otsustanud, et see pelk asjaolu ei võimalda järeldada, et toimus majandusüksuse üleminek, kuna sellist üksust ei saa võrdsustada vaid tegevusega, millega ta tegeleb. Sellise üksuse identiteet on seotud ka muude faktoritega, nagu selle personal, tegevusraamistik, töö korraldamine, tegevusmeetodid või käesoleval juhul selle käsutuses olevad töövahendid;
 - AIA lennukites kasutatavate lauanõude ja kontoriseadmete TAPile üleandmine ei olnud asjakohane nii selle pärast, et seda arvestati likvideerimisel, kui ka seetõttu, et ei olnud tõendatud, et nimetatud nõusid ja seadmeid kasutati tellimuslendude tegemiseks, mistõttu ei saa väita, et need on osa vara ja isikute organiseeritud kogumist, mille konkreetne eesmärk on teostada mitteregulaarlende;
 - kahe töötaja töölejätamise osas, mis näitas väidetavalt majandusüksuse identiteedi säilitamist, olid nimetatud töötajad seotud TAPiga töölepinguga, mistõttu oli tegemist TAPi töötajate, mitte AIA töötajatega, kelle TAP oli lähetanud, et täita AIAs ülesandeid. See on täiesti erinev töötajate säilitamisest. Töötajad pöördusid TAPi tagasi, kuna järgisid oma tööandjaga sõlmitud lepingut, sest nimetatud töötajate tegevust TAPis ei saa pidada iseseisvaks majandusüksuseks, mis tegeleb mitteregulaarlendudega;
 - kokkuvõttes ei olnud ühegi esitatud tõendi põhjal võimalik jõuda järeldusele, et tegemist oli äriüksuse täieliku või osalise üleminekuga, sest märkide koguanalüüs ei võimalda tuvastada TAPis materiaalsete ja inimressursside kogumit, mis moodustaks tellimuslendude tugiüksuse ja oleks selleks korraldatud iseseisvalt, st majandusüksust, mis säilitab oma identiteedi ja jätkab TAPis iseseisvalt mitteregulaarlendude teostamist.
- 43 Olukorras, kus mitu kaebajat palus esitada Euroopa Kohtule eelotsusetaotluse ja mõned neist pakkusid välja konkreetse eelotsuse küsimuste sõnastuse, eelkõige seoses mõistega „ettevõtte üleminek“ direktiivi 77/187 tähenduses ning LCT artikli 37 ja LCCT artikli 23 lõike 3 vastavusega nimetatud direktiiviga, kaalus Supremo Tribunal de Justiça (kõrgeim kohus) järgmist:
- Supremo Tribunal de Justiça (kõrgeim kohus) oli üks liikmesriigi kohtuid, kellel oli sel ajal kehtinud EÜ artiklis 234 (nüüd ELTL artikkel 267) ette nähtud kohustus esitada eelotsusetaotlus;
 - eelotsusetaotluse esitamise kohustus eksisteerib ainult juhul, kui liikmesriigi kohtud leiavad, et liidu õigus ja selle tõlgendamine on kohtuvaidluse lahendamiseks vajalikud ja kui on küsimusi selle kohta, kuidas liidu õigusnorme tõlgendada;

- isegi sellises olukorras pole see kohustus piiramatu, kuna isegi kui Supremo Tribunal de Justiça jõuab järeldusele, et esitatud küsimus on asjakohane, ei pruugi tal olla kohustust pöörduda Euroopa Liidu Kohtu poole;
 - Euroopa Kohus ise on sõnaselgelt tunnistanud, et liidu õiguse korrektne kohaldamine võib olla niivõrd ilmne, et ei teki mingit mõistlikku kahtlust, kuidas tekkinud küsimust lahendada, välistades sel juhul ka kohustuse esitada eelotsusetaotlus;
 - eelotsusetaotluse esitamise kohustust ei kehtestata kunagi lihtsalt selle pärast, et menetluse pooled väljendavad Euroopa Kohtu poole pöördumise soovi, kuna vastupidisel juhul muutuks eelotsusetaotluse esitamine edasikaebamise võimaluseks, mida menetluse pooled kasutada saavad;
 - arvestades viidatud direktiivide sisu, nende tõlgendamist Euroopa Kohtu poolt ja käesoleva kohtuasja piire, puudub asjakohane kahtlus, mis muudaks eelotsusetaotluse esitamise vajalikuks, kuna pole oluline, et käesolevas asjas tekkinud küsimused ja Euroopa Kohtule esitatud olukorrad pole täiesti identsed;
 - Euroopa Kohus on juba kujundanud ettevõtete ülemineku valdkonnas välja ulatusliku praktika ning direktiiv 2001/23 sisaldab sellest kohtupraktikast pärinevaid ideid;
 - kuna need ideed on liidu ja riiklikus kohtupraktikas tõlgendamisel juba nii selged, ei ole menetluses oleva kohtuasja puhul vaja eelnevalt Euroopa Kohtuga konsulteerida;
 - küsimus, kas LCCT artikli 23 lõige 3 on kooskõlas direktiivi artikliga 4 ei saa olla eelotsusetaotluse ese, sest eelotsusetaotluse ese peab jääma Euroopa Kohtu pädevusse ja liikmesriigi kohus ei saa esitada eelotsusetaotlust, mille ese on liikmesriigi õiguse tõlgendamine, ega paluda Euroopa Kohtul otsustada, kas riigisisene õigusnorm on liidu õigusega kooskõlas;
 - Euroopa Kohtu pädevuses ei ole teada, kas mingi konkreetne liidu õigusnorm on kohaldatav, sh kaudselt, mingis konkreetses olukorras, mida erinevate liikmesriikide kohtud menetlevad;
 - seetõttu ei olnud eelotsusetaotluse esitamine vajalik.
- 44 Kollektiivse koondamise õiguspärasuse kohta leidis Supremo Tribunal de Justiça (kõrgeim kohus) sisuliselt järgmist:
- järjestikused toimingud, mida AIA, TAP ja likvideerija pärast AIA tegevuse lõpetamist viimase vara likvideerimise raames tegid, ei ole ettevõtte üleminek LCT artikli 37 tähenduses, mida tõlgendatakse liidu õigusest ja kohtupraktikast lähtuvalt;

- seetõttu on kaebajate kollektiivne koondamine, mille peamine põhjus oli äriühingu lõplik sulgemine, õiguspärane;
 - AIA lepinguline positsioon töölepingutes, mis sidusid teda töötajatega, sealhulgas ainsa töötajaga, kes hüvitist vastu ei võtnud, ei läinud TAPile üle;
 - Järelikult, kuna ettevõtte üleminekut ei toimunud, ei olnud kohaldatav direktiivi 2001/23 artikli 4 lõige 1, milles keelatakse üleminekust otseselt tingitud koondamine, ega nimetatud direktiivi artikli 5 lõige 1, milles nõutakse samuti, et toimunud oleks üleminek;
 - direktiivi 2001/23 artikli 4 lõike 1 puhul ei näita toimikus miski, et koondamine tugineks vahetult tõendamata üleminekutoimingul, kuna kollektiivne koondamine põhines äriühingu likvideerimisel, mistõttu oli tegemist tähtsast majanduslikust ajendist tuleneva haldusotsusega;
 - direktiivi 2001/23 artikli 5 lõikega 1 seoses muudaks isegi juhul, kui likvideerimise käigus oleks toimunud ettevõtte üleminek, nimetatud likvideerimine töölepingute TAPile ülekandmise võimatuks ja oleks kooskõlas AIA töötajate koondamisega;
 - kollektiivse koondamise põhjendamiseks esitatud väidete hindamisel tuleb pidada silmas, et kollektiivse koondamise põhjus on majanduslik ning kohtulikku kontrolli tuleb ühitada ettevõtlusvabaduse ja juhtimisvabadusega.
- 45 Liidu õigusega kaitstud õiguse aluspõhimõtete rikkumisele tuginevate väidete puhul, eelkõige *favor laboratoris* põhimõtet käsitleva väite ja selle väite kohta, et kollektiivsel koondamisel kuritarvitati õigust, sedastas Supremo Tribunal de Justiça (kõrgeim kohus) järgmist:
- asjaolude tuvastamine ei võimaldanud kinnitada, et AIA kuritarvitas koondamisel oma õigust, sest koondamist õigustas äriühingu sulgemine ja see oli ajendatud tegevuse lõpetamisest, mis oli tingitud äriühingu tõsistest majandusraskustest;
 - olukorras, kus äriühingu tegevus lõpetati, oli töötajate töölepingute lõpetamine täiesti arusaadav ja õigustatud;
 - ei olnud võimalik tuvastada, et AIA ainus või peamine eesmärk oli põhjustada kollektiivse koondamise õiguse kasutamisega kaebajatele kahju;
 - puudusid tõendid selle kohta, et vastustajad oleks ületanud heas usus tegutsemise, heade tavade piire või kollektiivse koondamise õiguse sotsiaalsest või majanduslikust eesmärgist tulenevaid piire ja veel vähem selle kohta, et nad oleks teinud seda piisavalt ilmselgelt, et järeldada, et õiguse kasutamine oli ebaseaduslik;

- kui TAP tegi ettepaneku AIA tegevus lõpetada ja võttis likvideerimisel üle teatava eraldiseisva vara, mida kasutas [enda] tegevuses, ei tuvastatud nende tegevuste puhul ühtegi asjaolu, mis näitaks, et TAP kasutas seadusevastaste eesmärkide saavutamiseks ära asjaolu, et ta on AIAst eraldiseisev juriidiline isik;
 - TAPi ettepanek AIA tegevus lõpetada oli põhjendatud ja TAP ei olnud võtnud AIA lepinguliste töötajate ees ühtegi tööalast kohustust, mistõttu polnud võimalik tuvastada, et ta püüab nimetatud olematutest kohustuste täitmisest kõrvale hoida. Mis puudutab konkreetselt BOEING 737 kursusi, ei näidanud asjaolud, et neid oleks alustatud pärast AIA tegevuse lõpetamist;
 - ei olnud tõendatud, et AIA tegevuse lõpetamise ja kollektiivse koondamise eestvedajaks oleks olnud TAP koostöös AIAga, et teostada mitteregulaarlene samadel tingimustel, mis esinesid AIA asutamise hetkel, vähendades nii viisi transpordikuluseid;
 - ei esinenud ühtegi fakti, mis võimaldaks järeldada, et TAP rikkus heas usus tegutsemise reegleid, mistõttu ei saanud väita, et ta kasutas ära isikute eraldiseisvust, et viia läbi koondamine, mis ei oleks muul juhul olnud seadusega lubatud;
 - äriühingu juriidilist isikut on võimalik kuritarvitada ainult juhul, kui nimetatud juriidilist isikut kasutatakse ebaseaduslikult või pahatahtlikult kolmandatele isikutele kahju põhjustamiseks ehk juhul, kui subjektiivse õiguse teostamine viib tulemuseni, mis erineb ilmselgelt seaduse vastuvõtmise eesmärgist. Asjaomases kohtuasjas esitatud asjaoludest ei nähtunud ühtegi neist aspektidest;
 - arvestades, et kollektiivne koondamine oli õiguspärane, ei analüüsitud küsimusi, kas kaebajatele makstud hüvitise vastuvõtmine oli asjakohane, kas põhiseadusega on kooskõlas säte, mis seob hüvitise saamise koondamisega nõustumisega, kas kaebajad saavad nõuda nõustumise deklaratsiooni tühistamist ning kas põhjustes või toimingus esines mõni viga, mis oleks võinud ajendada töötajaid asjaomast hüvitist vastu võtma, ega küsimusi, mis on seotud saamata jäänud töötasu suurusega, mis oleks kuulunud tasumisele, kui koondamine oleks olnud ebaseaduslik;
 - seetõttu ei olnud kaebustes käsitletud ülejäänud küsimustes vaja otsust teha.
- 46 Eeltoodut arvestades jättis Supremo Tribunal de Justiça (kõrgeim kohus) 25. veebruari 2009. aasta otsusega kaebajate kaebused rahuldamata ja vabastas vastustajad nende nõuetest.

Põhikohtuasi (2013–2024)

- 47 Kaebajad esitasid Varas Cíveis de Lisboaale (Lissaboni tsiviilkolleegium, Portugal) Portugali riigi vastu tavamenetluses hagi, milles väitsid sisuliselt, et Supremo

Tribunal de Justiça (kõrgeim kohus) 25. veebruari 2009. aasta otsus, mis tehti nende kollektiivse koondamise vaidlustamise menetluses, oli ilmselgelt õigusvastane, sest see põhineb mõiste „ettevõtte üleminek“ direktiivi 2001/23 tähenduses vääral tõlgendusel ning kohus on rikkunud oma kohustust esitada Euroopa Kohtule eelotsusetaotlus.

- 48 Nimetatud kohtuasjas paluti Portugali riigilt mõista neile välja i) hüvitis tekitatud varalise kahju eest, nimelt kogu saamata jäänud töötasu alates kollektiivse koondamise kuupäevast (30. aprill 1993) kuni Supremo Tribunal de Justiça otsuse kuulutamise kuupäevani (25. veebruar 2009), töötasu, millest nad on ilma jäetud alates 25. veebruarist 2009 kuni pensioniea saabumiseni, ja varaline kahju, mis seisneb vastava pensionisumma vähenemises; ii) hüvitis mittevaralise kahju eest; iii) kahjuhüvitis, mis vastab saamata jäänud töötasudele kuni nende tööle ennistamiseni; ning iv) teise võimalusena hüvitada kahju, mis väljendub võimaluse kaotamises.
- 49 Varas Cíveis de Lisboa (Lissaboni tsiviilkolleegium) esitas 31. detsembril 2013 Euroopa Kohtule eelotsusetaotluse, millega soovis saada sisuliselt teada, kas direktiivist 2001/23 lähtudes oli toimunud ettevõtte üleminek ja kas ELTL artiklit 267 tuleb tõlgendada nii, et Supremo Tribunal de Justiça (kõrgeim kohus) oli kohustus esitada eelotsusetaotlus.
- 50 Euroopa Kohus tegi 9. septembril 2015 kohtuasjas Ferreira da Silva e Brito jt (C-160/14, EU:C:2015:565) otsuse, milles sedastas eelkõige, et i) direktiivi 2001/23 artikli 1 lõiget 1 tuleb tõlgendada nii, et mõiste „ettevõtte üleminek“ hõlmab sellist olukorda nagu käesolevas asjas analüüsitakse ja et ii) ELTL artikli 267 kolmandat lõiku tuleb tõlgendada nii, et kohus, kelle otsuste peale ei ole võimalik riigisisese õiguse kohaselt edasi kaevata, on mõiste „ettevõtte üleminek“ tõlgendamiseks kohustatud Euroopa Liidu Kohtule eelotsusetaotluse esitama asjaoludel, mida iseloomustavad nii madalama astme riigisiseste kohtute vastuolulised otsused seoses selle mõiste tõlgendamisega kui ka selle mõiste korduvad tõlgendamiskeskused erinevates liikmesriikides.
- 51 Varas Cíveis de Lisboa (Lissaboni tsiviilkolleegium) jättis kaebuse rahuldamata.
- 52 Mõned kaebajad esitasid apellatsioonkaebuse Tribunal da Relação de Lisboaale (Lissaboni apellatsioonikohus), kes jättis selle 16. märtsi 2023. aasta otsusega tervikuna rahuldamata ja kinnitas Varas Cíveis de Lisboa (Lissaboni tsiviilkolleegium) otsuse (edaspidi „vaidlustatud kohtuotsus“).
- 53 Mõned kaebajad esitasid selle otsuse peale kassatsioonikaebuse Supremo Tribunal de Justiçaale (kõrgeim kohus), kus asja menetlus on praegu pooleli.

Eelotsusetaotluse põhjenduste kokkuvõte

- 54 Käesolevas asjas on keskne küsimus Portugali riigi lepinguvälise tsiviilvastutuse hindamine seoses kohtuvõimu teostamisel tehtud toimingutega, mis rikuvad liidu

õigust, nimelt seoses Supremo Tribunal de Justiça (kõrgeim kohus) 25. veebruari 2009. aasta kohtu otsuse kahe peamise aspektiga:

- a) kuna mõistet „ettevõtte üleminek“ on tõlgendatud vääralt, võttes arvesse direktiivi 2001/23 ja Supremo Tribunal de Justiça (kõrgeim kohus) käsutuses olnud faktilisi asjaolusid;
 - b) kuna nimetatud kohtul on kohustus esitada Euroopa Kohtule eelotsusetaotlus, nagu mõned kaebajad palusid, sest madalama astme riigisiseste kohtute otsused on samas küsimuses vastuolulised ja Supremo Tribunal de Justiça (kõrgeim kohus) on viimase astme kohus.
- 55 Erinevalt ELTL artiklis 340 sätestatud korrast, milles on nähtud ette liidu institutsioonide, organite ja asutuste lepinguväline vastutus, ei ole liidu õiguse rikkumisega kaasnevat liikmesriikide vastutust aluslepingutes sõnaselgelt ette nähtud.
 - 56 Euroopa Kohus on sellise vastutuse olemasolu siiski korduvalt kinnitanud, seda alates 19. novembri 1991. aasta otsusest Francovich jt (C-6/90 ja C-9/90, EU:C:1991:428).
 - 57 Euroopa Kohus sõnastas nimetatud otsuses põhimõtte, et liikmesriigid on kohustatud neile süüks arvatavate ühenduse õiguse rikkumistega üksikisikutele põhjustatud kahju hüvitama, ja määras samas kindlaks tingimused, mis peavad olema nimetatud vastutuse tekkimiseks täidetud.
 - 58 Seda Euroopa Kohtu praktikat on kinnitatud ka hilisemates otsustes ja Euroopa Kohus on samuti märkinud, et see põhimõte kehtib olenemata sellest, millise liikmesriigi organi või üksuse tegevus või tegevusetus on rikkumise põhjustanud.
 - 59 Euroopa Kohus laiendas 30. septembri 2003. aasta otsuses Köbler (C-224/01, EU:C:2003:513) sõnaselgelt liidu õiguse rikkumisega kaasnevat liikmesriikide vastutust, mis tuleneb asja viimase astmena lahendava kohtu veast, nagu see on käesoleval juhul. Euroopa Kohus on seda praktikat korduvalt kinnitanud.
 - 60 Põhikohtuasjas on nii esimeses kui ka teises kohtuastmes väidetud, et uusi eelotsuse küsimusi ei ole vaja esitada, sest kaebajate pakutud küsimuste sõnastus tähendaks, et käesolevat asja lahendaks Euroopa Kohus, aga see ülesanne on iga liikmesriigi kohtute kanda.
 - 61 Kohtuasjas, milles tehti kohtuotsus Köbler, tuli siiski tuvastada, kas Euroopa Kohtu ülesanne on tuvastada, kas selles põhikohtuasjas esines liikmesriigi kohtu otsuse tõttu liidu õiguse rikkumisega kaasnev liikmesriigi vastutus, või kas selle hindamine on ainult liikmesriikide kohtute ülesanne.
 - 62 Nimetatud küsimusele vastamiseks märkis Euroopa Kohus kõigepealt, et liikmesriigi poolt eraõiguslikule isikule liidu õiguse rikkumisega kahju tekitamise eest vastutuse tekkimise eelduseks olevate tingimuste täitmise tuvastamine on

põhimõtteliselt liikmesriigi kohtu ülesanne ning vastutuse tekkimise eeldusi peab kontrollima kooskõlas Euroopa Kohtu antud juhistega.

- 63 Euroopa Kohus kinnitas sellegipoolest vahetult pärast seda, et Euroopa Kohtu käsutuses on siiski kogu teave, et tuvastada, kas liikmesriigi vastutuse tekkimise tingimused on täidetud. Lisaks kinnitas Euroopa Kohus, et tema ülesanne on uurida, kas ühenduse õiguse rikkumine on ilmselge, mis on eeltingimus liikmesriigi ühenduse õigusest tuleneva vastutuse tekkeks viimase astmena asja lahendava kohtu lahendi tõttu.
- 64 Hiljem väljendati seda arvamust uuesti 28. juuli 2016. aasta kohtuotsuses Tomášová (C-168/15, EU:C:2016:602), mille ühes eelotsuse küsimuses sooviti teada, kas organi niisugune tegevus, nagu kirjeldab kaebaja, kujutab endast piisavalt selget liidu õiguse rikkumist.
- 65 Euroopa Kohus analüüsis nimetatud eelotsuse küsimusele vastamiseks selle olukorra konkreetseid asjaolusid ja jõudis järeldusele, et kuigi kohtu käsutuses olid kõik vajalikud õiguslikud ja faktilised asjaolud, et hinnata omal algatusel lepingutingimuse ebaõiglast laadi, lähtudes asjaomasest direktiivist, ei olnud tegemist liidu õiguse piisavalt selge rikkumisega.
- 66 Euroopa Kohus pole piirdunud vaid kriteeriumide esitamisega, millest sõltub liidu õiguse piisavalt selge rikkumine, vaid on samuti hinnanud, kas nimetatud kriteeriumid esinevad iga konkreetse juhtumi korral, ja kontrollinud liikmesriikide kohtute tegevust, kuigi kahe eespool osutatud kohtuasja puhul järeldas Euroopa Kohus, et liidu õiguse piisavalt selget rikkumist ei toimunud.
- 67 Eeltoodust ei saa järeldada, et Euroopa Kohus on asendanud konkreetsete vaidluste lahendamisel liikmesriigi kohtu. Euroopa Kohus on rõhutanud võrdväarsuse ja tõhususe põhimõtteid, eelkõige kohtuotsuses Tomášová, ja on leidnud, et liidu õiguse rikkumisest tuleneva kahju hüvitamist käsitlevad õigusnormid, nagu õigusnormid, mis käsitlevad sellise kahju hindamist või sellise kahju hüvitamise nõude ja muude võimalike õiguskaitsevahendite omavahelist suhet, määratakse kindlaks liikmesriigi õiguses, järgides võrdväarsuse ja tõhususe põhimõtteid.
- 68 Eeltoodud väidetest lähtudes, kuna liikmesriikide vastutus oma organite tegude ja tegevusetuse eest, mis rikub liidu õigust, sealhulgas asja viimase astmena lahendavate kohtute puhul, põhineb liidu õigusel, milles on määratud kindlaks nimetatud vastutuse tekkimise tingimused – kuigi need on seotud riigisiseste õigustega ning nende puhul järgitakse eespool osutatud võrdväarsuse ja tõhususe põhimõtteid –, on põhjendatud, et Euroopa Kohus ühtlustab kogu liidus kohtupraktikat, mis käsitleb nende samade liikmesriikide vastutuse tekkimise tingimuste hindamist.
- 69 Euroopa Kohtu praktikast tuleneb, et Euroopa Kohus „jätab volitused iseendale“, mitte ei piirdu kriteeriumide sedastamisega liidu õiguse „piisavalt selge

rikkumise“ tuvastamiseks, vaid kohaldab neid samuti konkreetsetes kohtuasjades, mis on eelotsusetaotluse esitanud kohtutes pooleli.

- 70 Teisalt on vaidlustatud kohtuotsuses märgitud, et 9. septembri 2015. aasta otsuses Ferreira da Silva e Brito jt, C-160/14, EU:C:2015:565, mis tehti nimetatud kohtuasjas esitatud eelotsuse küsimustest lähtuvalt, hindas Euroopa Kohus mõistet „ettevõtte üleminek“ Euroopa Kohtu praktikast lähtuvalt 2015. aastal, kuigi Supremo Tribunal de Justiça (kõrgeim kohus) oli teinud selle küsimuse kohta otsuse 2009. aastal. Lisaks väidetakse vaidlustatud kohtuotsuses, et Euroopa Kohtu otsus sisaldab mõningaid „olulisi ilmseid vigu“.
- 71 Vaidlustatud kohtuotsuse kohaselt on need vead kohtuasja asjaolude kirjelduses, milles väideti, et „TAP [võttis] tööle mõned AIA endised töötajad“, kuigi vaidlustatud kohtuotsuse kohaselt „ei võtnud TAP tööle ühtegi AIA töötajat. Nagu öeldud, siis pöördus TAPi tagasi kaks AIAsse (mille peamine aktsionär TAP oli) teenuste osutamiseks (ainult) lähetatud töötajat, kes olid tegelikult TAPi töötajad, kes täitsid nimetatud ettevõttes pärast AIA tegevuse lõpetamist tööülesandeid“.
- 72 Vaidlustatud kohtuotsuses on samuti märgitud, et Euroopa Kohtu otsuses sedastati, et Supremo Tribunal de Justiça (kõrgeim kohus) hinnangul „oli AIAle kuulunud ettevõtte seotud sellise konkreetse õigusega nagu litsents, mis ei olnud üleantav ja muutis ettevõtte ülemineku võimatuks, kuna üksnes individuaaltunnustega asjad saavad olla võõrandamise ese, mitte aga ettevõtte ise“, kuigi see „ei vasta tõele, sest esitatud arutluskäik oli esitatud varasemas Tribunal da Relação (apellatsioonikohus) otsuses, millele Supremo Tribunal de Justiça (kõrgeim kohus) viitas, kuigi ta ei viidanud isegi mitte sellele punktile. Tegelikult osutati lahkarvamusele, „rõhutades, et AIAle kuulunud ettevõtte oli seotud litsentsiga, mis ei olnud üleantav [...] nii, et kuna TAP oli volitatud tegutsema nii regulaarlendude kui ka mitteregulaarlendude vallas [...], ei takistanud mitteregulaarlendudega tegeleva ettevõtte litsentsiga seotus TAPil nimetatud ettevõtte käitamist.“
- 73 Vaidlustatud kohtuotsuse kohaselt täheldatakse lisaks nendele vigadele, et „uuritud sündmuste jada ei sisalda/hõlma kaugeltki kogu faktiliste asjaolude raamistikku, mis tuleneb mittetäielikult raamistikust, milles lõppes kahe mainitud töötaja lähetus, sellest, et TAP oli AIA võlausaldaja, et osutatud väikeseadmete üleandmine oli toimunud likvideerimisaktide täideviimisel (arvestades, et TAP oli võlausaldaja), ajendist, mille tõttu TAP võttis üle lennukite rendilepingud, ja asjaolust, et need tagastati liisinguandjale liisingulepingute lõppemisel ning ajendist, mille tõttu võeti üle tellimuslendude teostamine, mille kohta oli reisikorraldajatega juba suveks 1993 lepingud sõlmitud, arvestades rahatrahve, mis loomulikult rikkumisest tulenesid, mis raskendasid tegelikult TAPi kui AIA võlausaldaja olukorda.“
- 74 Tribunal da Relação (apellatsioonikohus) leiab, et „arvestades Euroopa Kohtu otsuses esinevaid osutatud vigu ja välja toodud faktilisi väljajätmisi, mida ei saa

jätta tähelepanuta, tuleb nimetatud otsust tuvastatud puuduste kaalumisel kriitiliselt hinnata ja analüüsida“.

- 75 Kui Euroopa Kohtu otsuse põhjendustes on vigu – kuna toimikutes esitatud faktilisi asjaolusid hinnati väärtalt või kohtule ei esitatud kõiki asjaomaseid asjaolusid –, tuleb liidu õiguse sätete kohaselt esitada Euroopa Kohtule uued eelotsuse küsimused, mitte hinnata nimetatud kohtu otsust kriitiliselt, nagu leitakse vaidlustatud kohtuotsuses.
- 76 Euroopa Kohtule uute eelotsuse küsimuste esitamine on jätkuvalt kohustuslik, kui menetluses säilib vajadus esitada eelotsusetaotlus, sest järjestikuste eelotsusetaotluste esitamine sama riigisisese menetluse raames on ette nähtud ja pole üldsegi enneolematu.
- 77 Lisaks osutatakse Euroopa Kohtu vastuses küll konkreetse kohtuasja lahendamise seisukohast ebaolulisele ajahetkele, ei saa olukorda lahendada lihtsalt nimetatud siduva otsuse kohaldamata jätmisega, vaid tuleb pöörduda uuesti Euroopa Kohtu poole, täpsustades, et kohtuasja korrektseks lahendamiseks on vaja teada, kas nimetatud asjas tehtud otsuses antud vastused on kohaldatavad ka sel ajal, kui tehti kohtuotsus, mis väidetavalt liidu õigust rikkus.
- 78 Seetõttu tuleb võtta arvesse, et sama asja kohta juba esitatud eelotsusetaotluse puhul tegi Euroopa Kohus otsuse selle kohta, kas käesolevas asjas saab faktilist olukorda liigitada mõiste „ettevõtte üleminek“ alla direktiivi 2001/23 tähenduses. Euroopa Kohus analüüsis aga seda küsimust, pööramata tähelepanu ajahetkele, kui Supremo Tribunal de Justiça (kõrgeim kohus) käesolevas menetluses vaidlustatud otsuse tegi, milleks on 25. veebruar 2009, ning pidi võtma arvesse Euroopa Kohtu praktikat nimetatud kuupäeva seisuga.
- 79 Samuti märkis Euroopa Kohus, et Supremo Tribunal de Justiça (kõrgeim kohus) oli rikkunud ELTL artiklit 267, kui keeldus 2009. aasta otsust tehes esitamast direktiivi tõlgendamise kohta eelotsuse küsimust, et teha kindlaks, kas kohtuasjas osutatud asjaolusid saab liigitada mõiste „ettevõtte üleminek“ alla nimetatud direktiivi tähenduses.
- 80 Euroopa Kohus ei teinud siiski otsust selle kohta, kas nimetatud rikkumine oli Portugali riigi vastutuse põhjendamiseks piisavalt selge, sest seda temalt ei küsitud.
- 81 Supremo Tribunal de Justiça (kõrgeim kohus) leiab tekkinud kahtlusi arvestades, et uue eelotsusetaotluse esitamine on põhjendatud, kuna liidu õigus on ülimuslik ning tuleb tagada aluslepingute tõlgendamise ja kohaldamise ühetaolisus.
- 82 Ühest küljest on liidu õiguse rikkumisest tuleneva riigi vastutuse korral liidu õiguse ülimuslikkuse seisukohast riigisisese õiguse ees nimetatud vastutuse eesmärk tagada selle õiguse täielik toime ja konkreetsetelt töötajate õiguste tõhus kohtulik kaitse, mida on soovitud tagada nii direktiiviga 77/187 kui ka direktiiviga 2001/23.

- 83 Teisest küljest ei ole teada, et Euroopa Kohus oleks teinud ühtegi otsust, mis käsitleks liidu õiguse rikkumisest, eelkõige kohtuvaidlusi viimases astmes lahendavate kohtute rikkumisest, tuleneva liikmesriikide vastutuse korral aluslepingute tõlgendamise ja kohaldamise ühetaolisuse tagamise vajalikkust, mis erineks käesolevas asjas tehtud otsusest, ja oleks käsitlenud seda küsimust sellise kohtuasja raames, mille ese on mõiste „ettevõtte üleminek“ direktiivi 2001/23 tähenduses.
- 84 Käesolevas eelotsusemenetluses tuleb Euroopa Kohtule esitada lisaks eelotsuse küsimus selle kohta, kas käesolevas asjas oli Supremo Tribunal de Justiça (kõrgeim kohus) 25. veebruari 2009. aasta otsuse puhul tegemist liidu õiguse piisavalt selge rikkumisega, sest mõistet „ettevõtte üleminek“ tõlgendati liidu õiguse seisukohast vääralt või kuna ei täidetud Euroopa Kohtule eelotsusetaotluse esitamise kohustust.
- 85 Nagu nähtub Euroopa Kohtu väljakujunenud praktikast, on olemas kolm tingimust, et liikmesriigil tekiks vastutus süüks arvatavate ühenduse õiguse rikkumistega üksikisikutele põhjustatud kahju hüvitada, nimelt i) rikutud liidu õigusnormi eesmärk on anda üksikisikutele õigusi; ii) rikkumine on piisavalt selge; iii) õigusrikkumise ja kannatanule tekitatud kahju vahel on otsene põhjuslik seos.
- 86 Kuna käesolevas asjas pole kahtlust, et direktiivid 77/187 ja 2001/23 annavad töötajatele õiguse, mida nad saavad vahetult kasutada ja mis seisneb selles, et kui Supremo Tribunal de Justiça (kõrgeim kohus) on eespool kirjeldatud olukorras pannud Euroopa Kohtu arvates toime piisavalt selge rikkumise, kohaldatakse liidu õiguse mõistet „ettevõtte üleminek“ ja õigus kahju hüvitamisele sõltub ainult sellest, kas nimetatud rikkumise ja tekitatud kahju vahel tuvastatakse põhjuslik seos.
- 87 Tribunal da Relação (apellatsioonikohus) ei hinnanud vaidlustatud kohtuotsuses seda põhjuslikku seost, kuna leidis, et Euroopa Kohtu praktika tähenduses polnud tehtud kõnealust viga. Tribunal da Relação (apellatsioonikohus) järeldas seega, et Supremo Tribunal de Justiça (kõrgeim kohus) oli 25. veebruari 2009. aasta otsuse tegemisel tegutsenud õiguspäraselt.
- 88 Juhul, kui Euroopa Kohus leiab, et kuupäeval, kui Supremo Tribunal de Justiça (kõrgeim kohus) tegi käesolevas asjas analüüsitava otsuse, ehk 25. veebruaril 2009, oleks pidanud järeldama, et tuvastatud faktilisi asjaolusid tuleb nimetatud direktiive arvestades käsitada ettevõtte üleminekuna ning Supremo Tribunal de Justiça (kõrgeim kohus) rikkus oma tegevusega liidu õigust piisavalt selgelt, tuleb asuda seisukohale, et kaebajate kollektiivne koondamine oleks tulnud tunnistada õigusvastaseks. Sellest järelduks, et kaebajatel on samad õigused saada tekitatud kahju eest hüvitist.

- 89 Sündmuste toimumise ajal kehtis aga Portugali õiguses LCCT artikli 23 lõige 2, milles sätestati, et kui töötaja võtab hüvitise vastu, tähendab see koondamisega nõustumist.
- 90 Kohtuasjas, milles Supremo Tribunal de Justiça (kõrgeim kohus) tegi 25. veebruari 2009. aasta otsuse, oli tõendatud, et kaebajatest töötajad olid neile kollektiivse koondamise eest makstud hüvitise vastu võtnud, sest olid veendunud, et AIA tegevuse lõpetamine on vältimatu.
- 91 Samuti oli tõendatud, et kaebajad ei teadnud sel ajal, et TAP teostab pärast nende lepingute lõpetamist vähemalt üht osa tellimuslendudest, mida oli seni teostanud AIA, ega seda, et TAPile antakse üle osa AIA seadmetest, sealhulgas lennukid.
- 92 Nimetatud Supremo Tribunal de Justiça (kõrgeim kohus) 25. veebruari 2009. aasta otsuses ei kohaldatud LCCT artikli 23 lõiget 2, kuna kollektiivset koondamist käsitati õiguspärasena, mistõttu jäeti kassatsioonikaebus seda küsimust käsitlevas osas rahuldamata.
- 93 Tribunal da Relação de Lisboa (Lissaboni apellatsioonikohus) leidis aga samas menetluses ehk menetluses, milles vaidlustati kollektiivne koondamine, et nimetatud artikkel kehtib täies ulatuses, kuna asjaolu, et kõik kaebajad peale ühe võtsid hüvitise vastu, näitas, et koondamisega sooviti leppida ning see muutis kollektiivse koondamise vaidlustamise võimatuks.
- 94 Selleks, et tuvastada põhjuslik seos väidetava liidu õiguse rikkumise ja töötajate kantud kahju vahel, tuleb käesolevas kohtuasjas hinnata LCCT artikli 23 lõikes 3 ette nähtud õigusnormi tõlgendamist ja kohaldamist ning analüüsida, kas see on kooskõlas sel ajal kehtinud liidu õigusega ehk direktiiviga 77/187.
- 95 Juhul, kui leitakse, et Supremo Tribunal de Justiça (kõrgeim kohus) 25. veebruari 2009. aasta otsuses käsitletud olukorras toimus ettevõtte üleminek, takistaks LCCT artikli 23 lõike 3 kohaldamine seda, et ülemineku ajal kehtinud töölepingutest tulenevad AIA õigused ja kohustused lähevad TAPile üle, sest töötajad võtsid AIA kollektiivse koondamise raames töölepingute lõpetamise eest hüvitise vastu.
- 96 Seega leiab Supremo Tribunal de Justiça (kõrgeim kohus), et nimetatud põhjusliku seose hindamisel on põhjendatud eelotsuse küsimuse esitamine ka selle punkti kohta.

Eelotsuse küsimused

„1. Kas eespool osutatud tõendatud asjaolusid ja Euroopa Kohtu praktikat seisuga 25. veebruar 2009 arvestades oleks pidanud nimetatud kuupäeval tõlgendama nõukogu 14. veebruari 1977. aasta direktiivi 77/187/EMÜ ja 12. märtsi 2001. aasta direktiivi 2001/23/EÜ ettevõtjate, ettevõtete või nende osade üleminekul töötajate õigusi kaitsvate liikmesriikide õigusaktide

ühtlustamise kohta, eelkõige nõukogu direktiivi 2001/23/EÜ artikli 1 lõiget 1, milles selgitati mõistet „üleminek“ nii, et nimetatud mõiste „ettevõtte üleminek“ hõlmab olukorda, kus tellimuslendude turul tegutsev ettevõtja likvideeriti tema enamusaktsionäri otsusega, kes tegutses omakorda lennundussektoris ja tegi likvideerimise raames tegevusi, mida kirjeldatakse üksikasjalikumalt eespool tõendatud asjaolude all?

2. Juhul, kui vastus on jaatav, siis kas võttes samuti arvesse eespool osutatud tõendatud asjaolusid ja Euroopa Kohtu praktikat seisuga 25. veebruar 2009, on liidu õiguse piisavalt selge rikkumine Supremo Tribunal de Justiça (Portugali kõrgeim kohus) 25. veebruari 2009. aasta otsuses sisalduv otsus, milles leiti vaidluse lahendamisel viimase astme kohtus ja kohtu käsutuses olevaid asjaolusid arvestades, et eespool osutatud direktiive, eelkõige nõukogu 12. märtsi 2001. aasta direktiivi 2001/23/EÜ artikli 1 lõiget 1, tuleb tõlgendada nii, et mõiste „ettevõtte üleminek“ ei hõlma eelmises küsimuses kirjeldatud olukorda?

3. Kas eespool osutatud tõendatud asjaolusid ja Euroopa Kohtu praktikat seisuga 25. veebruar 2009 arvestades on liidu õiguse piisavalt selge rikkumine Supremo Tribunal de Justiça (Portugali kõrgeim kohus) 25. veebruari 2009. aasta otsuses sisalduv otsus, milles leiti vaidluse lahendamisel viimase astme kohtus ja kohtu käsutuses olevaid asjaolusid arvestades, et EÜ asutamislepingu artiklit 234 (nüüd ETL artikkel 267) tuleb tõlgendada nii, et võttes arvesse esimeses küsimuses toodud asjaolusid ning seda, et liikmesriigi madalama astme kohtud, kes kohtuasja lahendasid, olid teinud vastupidised otsused, ei olnud Supremo Tribunal de Justiça kohustatud esitama Euroopa Kohtule eelotsuse küsimust selle kohta, kuidas tõlgendada õigesti mõistet „ettevõtte üleminek“ direktiivi 2001/23/EÜ artikli 1 lõike 1 tähenduses?

4. Juhul, kui vastus esimesele küsimusele on jaatav ja juhul, kui vastus ühele kahest eelnevast küsimusest või mõlemale neist on jaatav, jõudes järeldusele, et liidu õigust on piisavalt selgelt rikutud – sellises kohtuasjas nagu praegune kohtuasi, kus on tõendatud, et töötajad nõustusid kollektiivse koondamise eest hüvitise saamisega, olles veendunud, et nende tööandja Air Atlantise tegevuse lõpetamine oli vältimatu, ning teadmata, et pärast nende töölepingute lõpetamist võttis vastustaja TAP üle vähemalt ühe osa tellimuslende, mida seni oli teostanud Air Atlantis, ning et TAPile anti üle osa Air Atlantise seadmetest, sealhulgas lennukid – siis kas nõukogu 14. veebruari 1977. aasta direktiivi 77/187/EMÜ artikli 3 lõiget 1 tuleb tõlgendada nii, et sellega on vastuolus selline liikmesriigi õigusnorm nagu 27. veebruari 1989. aasta dekreetseaduse nr 64-A/89 (Decreto-Lei n.º 64-A/89) artikli 23 lõige 3, mis on nüüdseks kehtetuks tunnistatud, aga mis oli asjaolude asetleidmise ajal põhikohtuasjas kohaldatav ning mille kohaselt „käsitatakse käesolevas artiklis osutatud hüvitise vastuvõtmist töötaja poolt koondamisega nõustumisena“?